

MENING I OVERGANGEN MELLEM GF2 OG OPLÆRING

Sammenfatning

Af Anne Katrine Kamstrup og Vibe Aarkrog

SAMMENFATNING

Denne sammenfatning fremhæver de vigtigste pointer i rapporten 'Mening i overgangen mellem GF2 og oplæring'. Rapporten viser, at det er vigtigt, at skoler og lærepladser understøtter elevernes oplevelse af mening i overgangen, og peger på fire temaer, som især er væsentlige for elevernes oplevelse af mening.

Projektet har fulgt 18 elever i deres overgang fra grundforløb 2 (GF2) til første periode i deres oplæring og undersøgt, hvad der skal til, for at de oplever overgangen som meningsfuld. Eleverne er blevet interviewet, mens de var på skolen, hvor der har været fokus på deres forestillinger om oplæringen. Eleverne er efterfølgende blevet interviewet efter deres opstart i oplæringen, hvor der har været fokus på deres erfaringer sammenlignet med deres forestillinger på skolen. Desuden er deres lærere og oplæringsansvarlige blevet interviewet om, hvordan de understøtter elevernes oplevelse af mening i overgangen.

Definitionen af mening i projektet er inspireret af motivationsteori. I dette projekt handler mening derfor om de forhold, der motiverer eleverne til at lære og bekræfter dem i, at de er på rette vej med deres uddannelse. I overgangen er det interessant at se på, hvilke forestillinger eleverne har om deres oplæring, og om disse forestillinger bliver realiseret i oplæringen. Hvis der er stor forskel på forestillinger og den oplevede praksis, kan det nemlig udfordre elevernes oplevelse af meningsfuldhed og påvirke, hvorvidt de bliver i deres uddannelse eller falder fra. Desuden kan overgangen medføre, at eleverne får nye forståelser af, hvad de oplever som meningsfuldt.

Rapporten viser, at fire temaer er væsentlige for, at elever oplever mening i overgangen mellem GF2 og første periode i oplæring. De fire temaer er:

- Sammenhæng mellem skole og oplæring
- Elevernes oplevelse af fagidentitet både i skolen og i oplæringen
- Opgaver og vejledning i starten af oplæringen
- Sociale fællesskaber både på skolen og i oplæringen

Formålet med rapporten er at vise, at skoler og lærepladser kan understøtte elevernes overgange, hvis de arbejder med de fire temaer. Find hele rapporten her: [Rapport](#)

Sammenhæng mellem skole og oplæring

Det styrker elevernes oplevelse af mening, når de kan se en sammenhæng mellem det, de lærer på skolen, og det, de lærer i oplæringen. På skolen glæder eleverne sig til at "komme væk fra skolebænken" og "prøve sig selv af uden for bøgerne". For mange drejer det sig om at prøve teorier og læring fra skolen af i oplæringen. De har en forventning om, at der er en sammenhæng mellem det, de lærer på skolen, og det, de skal lave i oplæringen, og at læring på skolen har klædt dem på til at indgå i praksis. Andre elever ser frem til at prøve sig selv af uden

for bøgerne; de er trætte af den måde, de lærer på i skolen, og de glæder sig til at lære ved at gøre noget i praksis.

Skolerne arbejder med at skabe både specifik og generel sammenhæng

Blandt de interviewede lærere bliver der også peget på vigtigheden af at skabe sammenhæng mellem undervisningens indhold og praksis inden for faget. På tværs af interviewene fremgår det, at sammenhæng i undervisningen kan opfattes som specifik og rette sig konkret mod udførelse af arbejdsopgaver i oplæringen. Eller sammenhængen kan dreje sig om generel viden, der kan anvendes bredt inden for branchen, og som har fokus på forståelse af, hvorfor man udfører arbejdsopgaver på bestemte måder.

Det er overvejende skolens opgave at undervise i generel viden, hvorfor dette også har fokus hos lærerne. Her møder lærerne udfordringer, fordi de oplever, at eleverne kan have vanskeligt ved at se det meningsfulde i denne generelle viden i forhold til den forestående oplæring, og at de derfor er svære at motivere til undervisningen. Denne udfordring stemmer godt overens med elevernes syn på sammenhæng. Eleverne kan således bedst koble læring fra skolen til oplæringen, hvis det drejer sig om noget, de konkret oplever at skulle bruge, når de er i oplæring. I interviewene med lærerne fremgår det, at lærerne forsøger at imødekomme udfordringen ved at tilrettelægge undervisningen på en måde, hvor lærerne didaktisk og pædagogisk kan få eleverne til at opleve den generelle viden som meningsfuld.

Det kan styrke elevernes oplevelse af mening, at lærerne tydeliggør for eleverne, at de i deres læring kobler teoretiske og praktiske elementer, fx ved at eleverne omsætter teori til praksis i værkstedsundervisning, simulationsbaseret undervisning, virksomhedsforlagt undervisning eller korte snusepraktikker. Endvidere kan lærerne relatere indholdet i undervisningen til praksis ved at give eleverne ansvar eller opgaver, som minder dem om den praksis, de skal ud i.

Lærepladserne har forskellige tilgange til elevernes læring fra skolen

Når eleverne kommer ud i oplæringen, ser det ud til, at sammenhængen med skolen kan give mere eller mindre mening for eleverne. Nogle elever oplever, at læringen fra skolen har klædt dem på til at udføre opgaver i oplæringen; de kan sætte deres viden direkte i spil i oplæringen og endda være med til at udvikle praksis. Andre elever får en oplevelse af, at deres læring fra skolen giver mindre mening. Det kan fx være, at de ikke kan genkende de ting, de skal lære i oplæringen, fordi de har lært noget andet på skolen. Eller det kan være, at de i oplæringen får forklaret læringen fra skolen på nogle måder, som de bedre forstår, og derfor oplever, at de ikke behøver at gå i skole for at lære deres fag.

De oplæringsansvarlige er ligesom lærerne på forskellige måder optagede af sammenhængen mellem skole- og oplæringsdelene af uddannelserne. Modsat lærerne er de oplæringsansvarliges formål med at skabe sammenhæng med skoleundervisningen ikke at motivere eleverne for at lære. De fokuserer i større eller mindre grad på, hvad eleverne har lært i skolen, og har – ligesom vi ser hos eleverne – to forskellige opfattelser af relevansen af skoleundervisningen i forhold til oplæringen. Nogle oplæringsansvarlige mener ikke, at skoleundervisningen er relevant for oplæringen. For det første fordi de mener, at hvis eleverne viser initiativ og villighed til at indgå i arbejdet, skal lærepladsen nok lære dem det faglige. For det andet at undervisningen i skolen rammer skævt i forhold til, hvad der er brug for i oplæringen. Eleverne

har altså i disse oplæringsansvarliges optik ikke lært "det rigtige", når de kommer ud i oplæringen.

Andre oplæringsansvarlige mener modsat, at skoleundervisningen er relevant som faglig forberedelse til oplæringen. Det kan enten være, fordi de opfatter, at den viden og de færdigheder, eleverne har med fra skolen, passer specifikt til det, eleverne skal arbejde med på lærepladsen, herunder at man på lærepladsen tilstræber at give eleverne arbejdsopgaver, hvor de kan anvende noget, de har lært i skolen. Eller de oplæringsansvarlige synes, at det, eleverne lærer i skolen, er interessant, også selv om det ikke passer specifikt til det, man bruger i udførelsen af arbejdsopgaver, og at lærepladsen kan lade sig inspirere af elevernes viden til udvikling af egen praksis.

Det kan styrke elevernes oplevelse af mening, at de oplæringsansvarlige hjælper eleverne til at se, at den teoretiske viden fra skolen er relevant i oplæringen. Det kan fx være i forbindelse med instruktioner til nye opgaver eller på personalemøder. Derudover kan det understøtte elevernes oplevelse af, at skoleundervisningen er meningsfuld, hvis oplæringsansvarlige og kollegaer interesserer sig for det, eleven har lært i skolen.

Elevernes oplevelse af fagidentitet i skolen og oplæringen

Det er vigtigt for elevernes oplevelse af mening, at deres overgang fra GF2 til oplæring er med til at fremme, at de udvikler deres fagidentitet. Overgangen fra skole til oplæring er en del af en tilblivelsesproces for eleverne, hvor de går fra at være elever på en skole til at være fagprofessionelle på en arbejdsplads. Eleverne oplever, at lærepladserne er gode til at understøtte deres udvikling af fagidentitet i overgangen. Skolerne kan understøtte denne udvikling yderligere, hvis de allerede på skolen betragter eleverne som gryende fagprofessionelle.

Ansvar og inddragelse på lærepladsen fremmer udvikling af fagidentitet

Eleverne oplever at blive set som fagprofessionelle i oplæringen, når de får ansvar og mulighed for at bidrage til arbejdet sammen med kollegaer på arbejdspladsen. For nogle handler det om at få ansvar og gøre en forskel ved "at tage fra" og aflaste deres chef og kollegaer i hverdagen. For andre om at få mulighed for at bidrage med faglig viden og måske endda udvikle eller udfordre praksis. Når eleverne oplever ikke at blive set som fagprofessionelle, er det ofte, fordi de ikke får adgang til "de rette opgaver". Det vil sige opgaver, hvor de oplever at kunne udvikle sig og bidrage til praksis.

Mange af eleverne har en positiv oplevelse af at blive set som fagprofessionelle, når de begynder i oplæringen. De oplæringsansvarlige nævner ikke selv, at de aktivt sætter fokus på at understøtte elevernes udvikling af fagidentitet. Alligevel ser det ud til, at flere lykkes med dette ved at inddrage elevernes synspunkter og ved at tage alvorligt, at eleven kan bidrage med noget og "tage fra" på arbejdspladsen. Desuden styrker visse typer af opgaver elevernes oplevelser af at være blive set som fagprofessionelle. Det kan fx være opgaver, som indebærer ansvar, som giver adgang til fællesskaber med kollegaer og/eller opfattes som særligt vigtige opgaver på arbejdspladsen. Lærepladserne kan styrke elevernes oplevelse af at blive set som fagprofessionelle ved at arbejde sammen med eleven om at definere og udvælge opgaver, som eleven oplever som meningsfulde i forhold til at udvikle sin fagidentitet.

Skolerne kan understøtte udviklingen af fagidentitet hos eleverne

Skolen kan bidrage til, at eleverne udvikler deres fagidentitet, selv om eleverne primært tænker på oplæringen, når de taler om dette tema. Eleverne sætter nemlig det at blive set som fagprofessionel i modsætning til at være en elev på en skole. De forestiller sig, at deres overgang til oplæring vil indebære, at de bevæger sig væk fra at være elev og tættere på at være legitime deltagere på en arbejdsplads. Skolen kan derfor have blik for, at eleverne er gryende fagprofessionelle, der er begyndt at mestre nogle teknikker og kompetencer, som skal sættes i spil på en konstruktiv måde.

Det kan dog være udfordrende for lærerne at behandle eleverne som fagprofessionelle. Det er nemlig en udfordring for lærerne at motivere eleverne til at tage ansvar, mens de er på skolen. At tage ansvar på skolen kan fx betyde, at eleverne selv prøver at tage ansvar for, hvordan de vil løse en arbejdsopgave og ad den vej erfare, hvad de har brug for i deres læreproces. Lærerne understreger, at oplæringen har nogle andre forudsætninger for at give eleverne ansvar. I oplæringen møder eleverne en produktion og ansvar over for kunder, hvilket lærerne på skolen ikke kan tilbyde. Lærerne fortæller dog, at eleverne gradvist igennem deres uddannelse tager mere og mere ansvar på skolen, når de har været i oplæringen og oplevet at tage ansvar der. Eller når de i løbet af deres uddannelse erkender, at de har brug for den læring, de får på skolen.

Opgaver og vejledning i starten af oplæring

Eleverne oplever mening i overgangen, når de får opgaver og støtte i begyndelsen af deres oplæring, som passer til deres faglige niveau. I oplæringen oplever nogle elever at få opgaver på det rette niveau, mens andre elever oplever at få opgaver, som de ikke magter. Når det sker, kan det udfordre elevernes oplevelse af meningsfuldhed. Det er derfor vigtigt, at eleverne får opgaver, som passer til deres forudsætninger, og at de får den nødvendige støtte og vejledning til at udføre opgaverne.

Eleverne har brug for opgaver og vejledning på det rette niveau i starten af oplæringen

Rapporten viser, at lærepladserne har fokus på, at eleverne skal have opgaver på det rette niveau. På tværs af interviewene fremgår det, at mange af lærepladserne gør dette ved at sikre en balance mellem tryghed og udvikling. Eleverne skal føle sig trygge på lærepladsen og i de opgaver, som de skal udføre, samtidig med at de skal opleve at udvikle sig. Flere oplæringsansvarlige peger på, at de tager udgangspunkt i elevernes forudsætninger og tidligere erfaringer, når de skal finde balancen mellem tryghed og udvikling, og når de skal vurdere, hvilke opgaver eleverne kan magte, og hvor meget støtte de har brug for i udførelsen af opgaverne. Denne balance kan give eleverne en god overgang til lærepladsen, men i elevinterviewene er det tydeligt, at ikke alle lærepladser overvejer denne balance. I oplæringen kan oplæringsansvarlige derfor understøtte meningsfulde overgange ved at tilpasse opgaver og støtte til det niveau, som eleverne kommer med. Det vil sige, at lærepladserne skal have øje for, hvilke forudsætninger eleverne har, når de kommer ind ad døren hos dem, og hvad deres styrker og udfordringer er i forhold til at varetage arbejdspladsens opgaver.

Skolerne kan hjælpe eleverne i overgangen ved at give dem mestringsoplevelser

Selv om dette tema relaterer sig til opgaver i oplæringen, spiller skolen stadig en væsentlig rolle. Som led i at forberede eleverne til at varetage opgaver i oplæringen arbejder lærerne med, at eleverne skal opleve at mestre opgaver. Formålet med dette drejer sig ikke kun om, at eleverne lærer noget, de kan anvende i oplæringen, men også om, at de udvikler self-efficacy. Det vil sige troen på, at de er i stand til at udføre relevante arbejdsopgaver. Lærerne oplever, at det kræver en høj grad af differentiering af undervisningen at sikre, at eleverne får mestringsoplevelser, inden de kommer ud i oplæringen. Eleverne har vidt forskellige niveauer, og lærerne oplever, at det kan være svært at skabe læringssituationer, hvor alle elever får en mestringsoplevelse.

Sociale fællesskaber både på skolen og i oplæringen

Det styrker elevernes oplevelse af mening, hvis de har mulighed for at indgå i stærke faglige og sociale fællesskaber på både skolen og lærepladsen. I overgangen er eleverne optagede af, om de vil blive inkluderet i fællesskaberne på lærepladsen, og de kan have en bekymring for at blive ensomme, når de begynder i oplæring. Skolerne har dog ikke meget fokus på at forberede eleverne på at indgå i fællesskaber i oplæringen, og lærepladserne har hovedsageligt fokus på de faglige fællesskaber.

Eleverne inviteres ind i de sociale fællesskaber på lærepladsen

På lærepladsen bliver eleverne mødt med forskellige typer af sociale fællesskaber. Det kan fx være fællesskaber med kollegaer, som er ældre eller i andre livssituationer end dem selv, eller det kan være fællesskaber med andre elever. Fællesskaberne kræver noget forskelligt af eleverne. For nogle elever er det nemt at indgå i fællesskaber med fx ældre kollegaer, og for andre elever kan det være krævende. Fællesskaber med andre elever kan også stille krav, fordi eleverne kan være usikre på deres position i forhold til hinanden.

De oplæringsansvarlige har hovedsageligt fokus på faglige fællesskaber. De er optagede af, at eleverne bliver inkluderet i fællesskaber med kollegaer omkring arbejdsopgaver, og de har fokus på, hvilke af medarbejderne på lærepladsen der er bedst til at lære fra sig og kan fungere som mentorer for eleverne. På den måde har de oplæringsansvarlige et mere fagligt fokus end eleverne, som også lægger vægt på sociale fællesskaber med kollegaer. På lærepladserne er der behov for, at eleverne ikke kun inviteres ind i de faglige fællesskaber, men også de sociale praksisser, som er etableret på lærepladsen. Det er desuden vigtigt, at lærepladsen overvejer, hvordan de pågældende elever passer ind i det fællesskab, som er tilgængeligt på lærepladsen, samt om eleverne kan have brug for at få rammesat, hvordan de indgår i fællesskaber med hinanden på nogle gode måder.

Skolerne kan forberede eleverne til at indgå i fællesskaber på lærepladsen

I modsætning til eleverne har lærerne forholdsvis lidt fokus på forberedelse til det sociale fællesskab i oplæringen. Nogle få af de interviewede lærere arbejder dog aktivt med at forberede eleverne på at indgå i faglige fællesskaber; eller de arbejder med at skabe nogle gode og anerkendende fællesskaber i undervisningen. Disse lærere lægger vægt på, at deltagelse i fællesskaber er en forudsætning for at lære, og det er derfor vigtigt, at den måde, de behandler eleverne på, klæder dem på til at indgå i fællesskaberne i oplæringen. Det kunne styrke elevernes oplevelse af mening i deres uddannelse, hvis skolerne taler om det sociale fællesskab

som en del af oplæringen. Her kunne det være en hjælp, hvis skolerne italesætter, at fællesskaber i oplæringen kan se ud på mange måder, og på den måde forbereder eleverne på, at de potentielt skal indgå i fællesskaber med personer, som de ikke umiddelbart har meget til fælles med.

Rapporten er udarbejdet i regi af Center for Viden om Erhvervsuddannelserne (CEVEU). CEVEU er et tværinstitutionelt forskningssamarbejde bestående af Københavns Professionshøjskole, Aalborg Universitet, Aarhus Universitet og Tænketanken DEA. CEVEU er finansieret af Arbejdsgivernes Uddannelsesbidrag (AUB).